

Лекція 4. КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНО- ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

План лекції:

1. **Поняття про композицію. Співвідношення елементів композиції.**
2. **Принцип врівноваження. Баланс.**
3. **Використання ритму, контрасту і нюансу у формуванні ландшафтних об'єктів. Виділення домінанти. Акцент.**
4. **Світло і тінь як найважливіші виразні засоби ландшафтних композицій.**
5. **Зорове сприйняття об'ємних елементів.**
6. **Симетрія і асиметрія.**
7. **Колористика.**
8. **Колористичне поєднання рослин.**

1. **Поняття про композицію. Співвідношення елементів композиції**

Під композицією розуміється творча діяльність по організації просторів, а також результати цієї діяльності. Організація простору визначається функціональними, конструктивними та художніми вимогами. Психофізіологічні закономірності, які притаманні для сприйняття людини, обумовлюють прийоми організації форми і простору, а саме такі категорії композиції як симетрія і асиметрія, нюанс і контраст, ритм, встановлення певних співвідношень між частинами і цілим. Виразність і гармонійність архітектурної форми і простору залежать і від масштабності.

Організація ландшафтних посадок здійснюється в першу чергу за законами побудови простору, основних законів архітектури – перспективи, колористики та композиційної побудови. Однак при використанні рослинного матеріалу, в силу його специфіки, застосування цих принципів має свої особливості.

Досягти бажаної мети при створенні ландшафтних посадок можливо лише з огляду на співвідношення як між окремими рослинами, так і між ними і посадками в цілому.

«Композиція» в перекладі з латинської мови означає складання, розташування, з'єднання, а також побудова твори мистецтва, що дозволяє при оптимальному поєднанні досягти гармонійної єдності. Композиція припускає підпорядкованість окремих елементів один одному і цілому, яке надає об'єкту єдність художньої форми. Вирішувати композиційні завдання слід з урахуванням ряду властивостей, якими володіють просторові форми – геометричний вид форми, її величина, фактура, положення в просторі, колір, освітленість.

Об'ємно-просторова композиція, що відображає тісний взаємозв'язок трьох складових – простору, площини і об'єму, базується на загальному принципі побудови ландшафту. Необхідно чітко визначити мету, основну ідею проекту, розкрити такий сенс навантаження, який буде притаманний кожному окремо взятому елементу.

Композиційне рішення простору, що озеленяється – це його організація і структура, яка обумовлена ідейним задумом і призначенням об'єкта; визначення та розташування його частин та елементів, їх зв'язок між собою, наповнення рослинними та архітектурними об'єктами.

Основою ландшафтних композицій є зелені насадження. Так, наприклад, зелені насадження можуть бути використані як активний рівнозначний компонент композиції простору, як рамка для акцентування уваги на певному композиційному рішенні, як фон.

Серед найважливіших композиційних прийомів, визначених співвідношенням просторових форм за їх властивостями, можна виділити наступні: єдність і підпорядкованість, пропорційність і рівновагу, відповідність законам лінійної і повітряної перспективи, симетрія і асиметрія, контраст і нюанс.

Співвідношення елементів композиції по геометричній формі.

Залежно від співвідношення вимірів виділяють наступні форми: лінійна, площинна і об'ємна.

Характерною особливістю першої є переважання одного виміру над двома іншими, другої – відносна рівновага двох вимірів і переважання їх над третім, в об'ємній – спостерігається рівновага всіх вимірів. Так, на одній і тій же ділянці дерева з різними кронами виступають представниками об'ємної форми, квітники – площинної, а доріжки, бордюри і огорожі – лінійної.

При плануванні ландшафтних об'єктів слід враховувати, що будь-який пейзаж складається з окремих форм, які по-різному взаємодіють одна з одною і впливають на людську психіку. Двовірні форми (галявина неправильної форми) поєднуються з тривимірними (група чагарників), форма кола і сфери добре підкреслюють одна одну, кола однакового діаметру, що розташовані поруч, не радують око. Вважається, що підкреслено вертикальні форми (пірамідальна тополя та ін.) загострюють почуття страху, складні обриси маленьких форм (мініатюрні садочки і ін.) пробуджують цікавість; статичність горизонтальних ліній заспокоює.

Суворо квадратний газон, обмеженість простору чотирма однаковими живими огорожами, квадратні клумби надають пейзажу серйозність і стриманість. Будь-яка огорожа, яка позначає край ділянки, надає впевненість в собі, почуття захищеності. Високі гострі огорожі виглядають загрозливо, вигнуті лінії є втіленням гармонії (доріжка, русло струмка).

Співвідношення за величиною. Як правило, для досягнення більшого ефекту на ділянці висаджують рослини різної величини, використовують контрастне співвідношення форм: високі дерева сусідують з низькими чагарниками, пірамідальні крони поєднуються з кулястими та ін.

Якщо посадка складається з більш-менш однорідних по висоті рослин, необхідне узгодження її середньої висоти з розташованими поруч об'єктами (будівлі, скеля, стіна лісу і ін.). Залежно від типу декоративної посадки і задуму ландшафтного архітектора при узгодженні рослин між собою по висоті можуть бути прийняті різні критерії пропорційності. Наприклад, композиція може бути сконцентрована на малій площі і спрямована вгору, або, навпаки, розміщена на великій території з незначними перепадами по висоті між складовими її ярусами рослин. В обох

випадках естетичний і емоційний вплив композиції буде різним.

Коли не потрібно підкреслювати якусь специфіку декоративних посадок значними відхиленнями в співвідношеннях по висоті між її компонентами, можна застосовувати норму пропорційності, використовуючи відносини золотого перетину (величину 1,618). При необхідності точного підбору гармонійного поєднання двох розмірів відомий розмір слід помножити на 0,618 (якщо розмір другого об'єкта повинен бути меншим) або на 1,618 (якщо – великим).

Висота рослин – ознака досить мінлива, співвідношення між розмірами рослин може змінюватися на різних стадіях їх розвитку через неоднакову швидкість росту, тому при підборі рослин слід орієнтуватися на висоту рослин в зрілому віці, яка теж може варіювати, але в меншому ступені.

Співвідношення по фактурі (характером поверхні) і **кольором предметів**.

Залежно від виду у дерев виділяють наступні фактури: груба (характерна для дуба), середня (в'яз, липа) і тонка (береза, верба); фактура квітів і газонної трави також різноманітна.

У зв'язку з цим при виборі елементів ландшафтної композиції слід враховувати не тільки фактуру листя, кори, квіток рослин, що складають газони, квітники, живоплоти і ін., але і фактуру матеріалів огорож, мощення доріжок і інших нерослинних компонентів. Камені вносять якийсь активний акцент в композицію, тому при проектуванні ландшафтних об'єктів з використанням каменів (кам'янистих гірок, рокаріїв і ін.) необхідно особливу увагу приділяти фактурі поверхні каменів.

Кольорова гамма допомагає зробити композицію більш виразною, але не слід забувати про сезонні і вікові зміни забарвлення листя і квіток рослин, загального колориту пейзажу і квітників. Необхідно звернути увагу на те, що колір, який повторюється на ділянці, сприяє єднанню композиції, в той же час великі плями одного кольору порушують гармонію, тому рекомендується розбавляти домінуюче забарвлення крапками контрастних кольорів.

Важливе місце в колірному рішенні ландшафту ділянки займають вічнозелені рослини (ялина, сосна, ялиця, ялівець), завдяки їм в зимовий і ранньовесняний пейзажі вноситься деяка різноманітність.

Співвідношення по положенню у просторі. Існує три види просторової композиції – фронтальна, об'ємна і глибинно-просторова. Перша, розгорнута в ширину, являє собою площинну декорацію.

Об'ємна композиція відрізняється від першої яскраво вираженими просторовими вимірами, а глибинно-просторова – організацією глибоких перспектив, сприйняття яких визначається присутністю законів лінійної та повітряної перспектив.

Перспектива (від лат. perspicio – «ясно бачу») – це зорове сприйняття предметів, що змінюють свої обриси в міру їхнього видалення від людини, що спостерігає за ними.

Розрізняють повітряну і лінійну перспективи. У тому випадку, коли паралельні лінії, які віддаляються, сходяться на горизонті, а вертикальні, зменшуючись в розмірах, залишаються в початковому положенні, мова йде про лінійну перспективу. Про неї ж можна говорити і тоді, коли невеликі рослини переднього плану здаються вище розташованих позаду.

Повітряна перспектива має на увазі зміну чіткості, яскравості і кольору предметів у міру їхнього видалення від спостерігача. Іншими словами, ефекти повітряної перспективи будуються на відчуттях спостерігача і залежать від того, як людина

сприймає різні відтінки і якій емоційний вплив вони на неї чинять.

Перспектива складається з трьох компонентів: точки огляду, об'єкту або об'єктів, які підлягають огляду, і проміжного поля. Всі ці три компоненти повинні являти собою єдине ціле. Якщо деякі компоненти вже існують, їх передбачається зберегти, інші повинні бути вирішені відповідно до них. Перспектива і пов'язані з нею функціональні зони саду повинні бути схожі.

Якщо перспектива проектується як продовження простору або функціональної зони, слід подбати про взаємозв'язок їх характеру і масштабу. Так, наприклад, перспектива, що відкривається з тераси сільського будинку, не повинна завершуватися елементами індустріального пейзажу.

Перспектива може створювати відчуття спокою або руху, в першому випадку краєвид у всій його повноті розкривається тільки з певної точки ділянки, у другому – з різних куточків під час переміщення по саду або парку.

Перспектива обрамляється трьома площинами – верхній, горизонтальної та вертикальної. Вертикальні площини – «стіни» саду – можуть створюватися підстриженим чагарником, рядами дерев або парканом. Площина може мати нахил, може бути рівною або влаштована у вигляді терас з трав'яною, водною, брукованою або іншою поверхнею. Верхньою площиною – «стелею» – служить в саду небо або заслони з листя розлогих дерев.

Для того, щоб візуально збільшити глибину простору при обмежених розмірах саду, можна свідомо створити систему проміжних планів з рослин (їх називають лаштунками), які направляють погляд до горизонту.

Для збільшення глибини пейзажу розміщують групи дерев і чагарників так, щоб в міру віддалення від глядача їх розміри скорочувалися.

Зворотне завдання – оптичне скорочення простору – зазвичай виникає на великих ділянках і в випадках, коли необхідно зорозово включити навколишній ландшафт в простір ділянки. Для цього збільшують кількість лаштунків і послідовно розширюють огляд.

Паркан, особливо високий і глухий – серйозна перешкода до встановлення прямого контакту між садом і навколишнім природним ландшафтом, його бажано замаскувати рослинами. Таким чином, здійснюється послідовне розширення пейзажу.

Масштаб. Кожна композиція вимагає правильної пропорційності деталей, правильного співвідношення рослин як всередині, так і з іншою частиною пейзажу або парку в цілому. Якщо ігнорувати масштаб, то все розпадеться на окремі частини, зруйнується гармонія. Так, з маленьким ландшафтом не узгоджуються дерева великих розмірів. Вони порушують масштаб, вносять диспропорцію. І, навпаки, ландшафт великих розмірів можна дробити групами дрібних дерев і мініатюрними полянами.

Слід дотримуватися також пропорційності довжини площі з шириною і висотою композиції. Кожна окрема група рослин повинна сприйматися з усією композицією як єдине ціле, а в межах окремої групи або композиції кожна рослина має узгоджуватися в розмірах, формі і структурі з іншими, що знаходяться поруч.

Призначення, доцільність. В основі створення будь-якої композиції повинна бути основна ідея, загальний композиційний задум. Основне правило ландшафтного проектування – «від змісту до форми» – має бути в основі розподілу території об'єкта, його планування і створення зелених посадок.

2. Принцип врівноваження. Баланс.

Ландшафтна композиція повинна бути візуально врівноважена, тому якщо в її лівій частині є певне число ліній, таке ж число ліній повинно бути і в правій. Для цього можна використовувати не тільки лінії, а й різні просторові об'єкти. У тих місцях, де сходиться більшість ліній, утворюються так звані центри особливої уваги, які для досягнення найбільшої виразності вимагають ретельної обробки – висадки декоративних рослин, розміщення відповідних скульптур і т.д. До них ведуть не тільки лінії стежок і доріжок, а й лінії країв газонів, контури посадок.

Баланс, як і у всіх інших видах мистецтва, становить величезну важливість і в ландшафтному проектуванні. Будь-яка картина, за відсутності в ній рівноваги, подразнює і має гнітючий вплив. Хоча в природному ландшафті невідомі однаково розташовані по відношенню один до одного предмети, тут також присутня умовна рівновага. У симетричних композиціях вона досягається за допомогою рівності форм і відстаней. Але існує й інший спосіб досягнення рівноваги – за допомогою асиметричної композиції, коли застосовуються неоднакові предмети. Знаходяться вони на такій відстані один від одного і під таким кутом до спостерігача, що асиметрія неординарна і цікавіша в плані складання оригінальних композицій. Вона ніколи не набридає, так як є ненавмисною і найбільш наближеною до природності. Асиметрично можна розташувати квіти, кущі та дерева на території ділянки. Асиметричною за формою можна зробити водойму. У цьому випадку вона стане більш динамічною і близькою до природних умов ділянки.

3. Використання ритму, контрасту і нюансу у формуванні ландшафтних об'єктів.

Ритм. Елементом, що визначає композицію саду, є певний порядок, найпростішою формою якого є повтор. Повторюватися можуть колір, форма, однакові рослини та ін. Іншою формою певного порядку є встановлення послідовності. По суті, це той же повтор, але при цьому змінюються деякі сторони елемента, що повторюється – колір, форма, інтервал між деревами в посадці та ін.

Чергування, повторення одних і тих самих груп або окремих рослин дозволяє внести певний ритм, з'єднати ландшафтні посадки в єдину композицію. Закономірне, ритмічне чергування пропорційних та чуттєво відчутних елементів дає сприятливий ефект, якщо воно оптимально. Але занадто часте повторення окремих елементів створює враження одноманітності.

Виділення доміанти. У складних за кількістю вхідних елементів композиціях виділяють ядро і нейтральний супровід або доміанту і фон.

Домінантою називається найбільш виразна, що привертає увагу, деталь композиції. Наприклад, при погляді з вулиці – це будинок, але доміантою саду може бути об'єкт, що знаходиться за його межами – ефектна група дерев або кущів. На невеликій ділянці роль доміанти може грати дерево або кущ, на ділянці більшої площі – розарій або квітник.

Найбільш ефектним прийомом оформлення доміанти є створення фону по обидва боки від неї. Для максимального виділення обраної доміанти слід уникати всього, що може конкурувати з нею, бути настільки ж цікавим і виразним.

У композиціях більш складного складу є доміанти підлеглого значення, які підкреслюють, поглиблюють основний образ і задум, які посилюють загальне

враження від композиції.

Іноді доцільно виділити в якості доміанти не рослину, а групу рослин. Наприклад, для створення на невеликій території ландшафтних посадок з максимально тривалим загальним періодом цвітіння слід використовувати красиво і тривало квітучі рослини. Їх підбір проводиться спочатку по висоті, потім за термінами цвітіння, забарвленню квіток.

Пропорційність і єдність частин. Відповідність, або пропорційність, це є правильне ставлення складових частин до цілого, деталей – до основного, побічних елементів – до головного.

Нагромадження деталей ускладнює композицію, а недолік їх викликає відчуття пробілу, бідності. Єдність, де предмети і форми знаходяться в стрункому взаємозв'язку між собою, підпорядковані загальній ідеї і знаходяться в суворих пропорційних співвідношеннях залежно від їх значення, і становить гармонію. Вона повинна бути витримана як всередині кожної пейзажної картини, так і в узгодженості окремих пейзажних частин із загальним ландшафтом, що може бути досягнуто спільністю або подібністю форм рослин, що входять до складу композиції. Однак єдність форм не можна розуміти як одноформатність, інакше єдність перетвориться в монотонність.

Гармонія і контраст. Двома найважливішими естетичними принципами, використовуваними при композиційному вирішенні посадок, є гармонія і контраст, які використовуються або самі по собі, або у взаємному поєднанні. Гармонійними або контрастними можуть бути поєднання фарб, світла і тіні, форм і ліній.

Контраст – це різко виражена протилежність, раптове відхилення від прийнятого порядку, яке досягається об'єднанням різного роду композиційних рис, протилежних одна одній (розмірів, форм, кольору та ін.), а також відмінність властивостей просторових форм, які надаються в їх протиставленні. Класик садівництва минулого століття А. Е. Регель писав, що значення контрасту виникає не з однієї тільки любові до різноманітності, а в тому, що завдяки контрасту об'єкт виділяється краще і ясніше з усіх боків.

Перша умова контрасту полягає в тому, що об'єкти, які контрастують, повинні мати спільність характеру, щоб протилежностями були кольори і форми, а не різнорідність предметів.

Контрастом є дерева із закругленою кроною по відношенню до дерев пірамідальної форми, контрастує зелене листя з сріблястим.

Контраст полягає в протиставленні горизонтального і перпендикулярного, гладкого з шорстким, темного зі світлим, увігнутого з опуклим.

У контрастних поєднаннях форм ці властивості виражені яскраво, пірамідальні і конічні вертикалі дерев відтіняються кулястими і плакучими формами, темний простір лісового масиву посилює сприйняття сонячної галявини і т. ін.

Користуючись цим прийомом, можна змінити відчуття від розміру предметів: предмет буде сприйматися менше, якщо поруч з ним розмістити більший за розміром, або, навпаки, буде сприйматися більше в оточенні дрібних предметів. Так, дерево буде виглядати вище, якщо буде оточене низьким чагарником. Коли потрібно домогтися візуального відчуття зменшення висоти дерева, краще посадити поруч більш високі дерева. Водойма буде сприйматися як калюжка в оточенні високих дерев, але стане візуально значніше, якщо посадити поруч невисокі чагарники і квіти.

Контраст є одним з найвиразніших засобів, що вносять в композицію поживлення,

оригінальність, наочність і ясність.

Гармонійний образ частіше досягається об'єднанням аналогічних елементів. Так, його можна створити відмінністю в відтінках зеленого кольору, повторенням рівновеликих, але неоднакових за формою рослин. Він може виникнути і при зміні комбінації однакових елементів, наприклад, різне використання одного і того ж виду (сорту) рослин – в одній частині композиції створити з них компакту групу, в іншій – розташувати їх віддалік один від одного. Гармонійна композиція виробляє заспокійливе враження.

При виборі принципу гармонії і контрасту завжди слід визначати ступінь їх припустимості. Зайва гармонізація може викликати відчуття одноманітності, зловживання контрастом – почуття неспокою і сумбуру, відчуття сум'яття, роздробленості, неправдивості композиції.

Акцент – композиційний прийом, заснований на найбільш сильному протиставленні і підкресленні якоїсь деталі в загальній пейзажній картині за величиною, положенню в просторі, освітленості, кольору. Досягається, наприклад, за допомогою розміщення у відкритому просторі особливо декоративних окремих дерев (солітерів).

4. Світло і тінь як найважливіші виразні засоби ландшафтних композицій.

Світло і тінь є найважливішими виразними засобами ландшафтних композицій. Роль тіні залежить від її щільності, легка тінь типова для пейзажу, вона надає легкість зображенню. Глибока тінь різкіше виділяє форму предмета, підкреслює його ваговитість. Падаюча тінь служить одним з виразних засобів просторової характеристики об'єкта.

Тіні від вузьких, повторюваних груп вносять занепокоєння, тому і в тінях необхідний підбір пропорцій, правильне поєднання широких і вузьких.

Залежно від розподілу світлотіні предмет може виглядати більш плоским, або об'ємним. Характер розподілу світлотіні змінюється при різному розташуванні джерела світла по відношенню до предмету. При фронтальному освітленні (джерело світла знаходиться прямо перед об'єктом) чітко видно обриси загальної форми і окремих частин предмета, а також фактура поверхні, градації світлотіні кольору, але знижується об'ємність форми, просторова глибина.

Коли джерело світла позаду предмету, предмет сприймається силуетом, його характеристики будуть слабо помітні, але посиляться забарвлення листя і квіток. При бічному розташуванні джерела освітлення переходи світлотіні яскравіші, більш рельєфні, вечірні та ранкові косі промені сонця висвітлюють фактуру дерев або чагарників.

Світло впливає і на сприйняття кольору. При слабкому освітленні створюється враження, що гаснуть червоні, помаранчеві та жовті тони, а сині і зелені немов посилюються. Колір середовища залежить і від освітлення його різними джерелами. Електричне світло має декілька темнуватих відтінків, що помітно позначається на сприйнятті світла. При електричному світлі червоні кольори стають більш насиченими, помаранчеві червоніють, жовті втрачають свою принадність, отримуючи більше домішки сірого, а жовтувато-сині стають майже невиразні з чорним. Штучне «денне» світло незначно змінює забарвлення.

При створенні ландшафтних композицій важливо правильне чергування світла і тіні. Найсвітлішим фоном є небо, трохи темніше його газони, ще темніше – листяні дерева, самий темний фон створюють хвойні породи. Різні відтінки крони дерев

можуть бути використані для виділення окремих частин композицій. Темні і затінені ділянки підкреслюються посадкою темнохвойних порід, світлолистяних. Необхідно пам'ятати, що світло і тінь – поняття змінні, оскільки протягом дня вони змінюються.

Визначивши і розподіливши по території площі світлих і тінювих ділянок, слід знайти вдале чергування, ефективні переходи з міст тіні в міста світла і навпаки. Часте чергування світлих і затінених ділянок створює однотонну строкатість.

5. Зорове сприйняття об'ємних елементів.

Зорове сприйняття об'ємних елементів, що формують просторове середовище озеленених територій, залежить від кута зору. Так, при куті зору 45° (відповідає відношенню висоти об'єкта до відстані від нього до глядача, рівному 1:1) ясно сприймаються деталі просторової форми, а її загальний обсяг – лише фрагментарно.

При віддаленості, яка визначається кутом 27° (співвідношення 1:2), можливо найбільш повне сприйняття як загального обсягу, так і основних деталей просторової форми. Цю обставину слід враховувати при формуванні найбільш важливих в композиційному відношенні частин пейзажу, які повинні цілісно сприйматися глядачем з певних видових точок, які потребують фіксованої уваги і більш детального розгляду.

При подальшому зменшенні кута зору ясність сприйняття деталей втрачається, деталі починають узагальнюватися, але більш чітким стає загальний обсяг об'єкта. Для більшості пейзажів міста кут зору може досягати $53-54^{\circ}$.

Таким чином, сприйняття окремих елементів ландшафтних композицій змінюється в залежності від кута зору і відповідно від віддаленості від об'єкта: 12-15 м – відстань, що визначає межу зони елементів «переднього плану», що забезпечують стереоскопічний просторовий ефект; 25 м – гранична відстань, при якій добре проглядаються форма і структура листя і стовбура, колір всіх відтінків, фактура, дрібні деталі, контури дерев і чагарників; 60-135 м – оптимальна глибина галявин; 135 м – дистанція, з якої можна розрізнити деталі архітектурних споруди, структуру насаджень; 165 м – максимальна відстань, з якої можна розрізнити форму, структуру, колір, силует дерев, чагарників, споруд.

6. Симетрія і асиметрія.

План саду в цілому і розміщення окремих елементів в саду можуть бути симетричним і асиметричним по відношенню до загальної вісі композиції. Симетрія не характерна для природних ландшафтів, тому там, де ми її спостерігаємо, це вказує на наявність порядку, штучно створеного людиною.

Коли внаслідок симетрії два елементи, які протистоять один одному, здаються розташованими окремо, між ними розвивається видиме тяжіння і напруга. Два таких елементи настільки тісно пов'язані між собою, що починають сприйматися як один, включаючи простір між ними.

Кожна симетрична композиція повинна бути в рівновазі і тим самим – в спокої. Будь-який об'єкт симетричного плану вимагає завершення, яке може бути досягнуто тільки за допомогою протилежного об'єкта. Коли в симетричній композиції забирається навіть найдрібніший елемент, порушується рівновага, і здається, що

вся композиція відчуває напругу.

Зорова рівновага (баланс) істотна для всіх гарних композицій і для всіх видів мистецтва.

У симетричних композиціях рівновага досягається шляхом рівності форм і відстаней. Однак рівновага і єдність можуть бути досягнуті і іншим шляхом – за допомогою асиметричної, живописної композиції, коли нерівні за величиною і неоднакові за формою частини розташовуються так, що створюється враження врівноваженості.

Асиметрія більш витончена і тому більш цікава. Нас не ведуть крок за кроком уздовж жорсткої композиції або крізь неї, а навпаки, надають свободу самим досліджувати і відкривати в ландшафті те, що красиво, привабливо. Асиметричними можуть бути: розташування кольорів і чагарників в групі; розташування самих груп, які формують простір саду; планування ділянки в цілому – вільне, динамічне, що впливає з природних умов ділянки.

7. Колористика.

Знання теорії кольору лежить в основі побудови пейзажу. Кольори підрозділяють на дві групи: хроматичні (червоний, помаранчевий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий. кольори з усіма відтінками і переходами між ними) і ахроматичні (білий, чорний і всі сірі тони). Для першої групи характерні колірний тон і його насиченість, а для другої – світлота.

Кольори поділяють на виступаючі і відступаючі. Теплі кольори (червоний, помаранчевий, насичений жовтий) якби наближаються, виступають вперед, а холодні (синій, фіолетовий) – якби відступають, здаються далі. За емоційним впливом виділяють активні кольори, які діють на людину збудливо (червоний, оранжевий), і пасивні (сіро-зелені, бузково-сірі) – заспокійливі.

У природному пейзажі колір має особливий емоційний вплив. Сприйняття кольорів в природному ландшафті залежить від багатьох факторів, в тому числі від характеру погоди. Особливо мінливі водні поверхні. Спокійне дзеркало води відображає колір неба. Змінюється колірний ефект в залежності від фону. Крони дерев або маси насаджень здаються більш яскравими при сильній освітленості і контрастному фоні. Якщо вони по тону мало відрізняються від фону, то їх власний колір виявляється слабше.

8. Колористичне поєднання рослин.

У природі нескінченно і постійно змінюється забарвлення рослин, в загальному колориті саду беруть участь колір поверхні ґрунту, мощення, неба, в тому числі і відбитого у воді.

Емоційно колірні поєднання сприймаються в різних співвідношеннях, які будуються за правилами колірної гармонії – або на основі контрасту, або як поєднання відтінків одного кольору.

Як відомо, всі кольори діляться на теплі, які спонукають до дії, і холодні, заспокійливі. До першої групи належать червоний, жовтий, оранжевий і їх різні відтінки; до другої – синій, блакитний, фіолетовий, сріблястий, білий.

Всі теплі тони, що здаються близькими, бажано використовувати на передньому плані, холодні – для передачі глибини простору. Справа в тому, що чисті і соковиті кольори першої групи стають розмитими, неясними на задньому плані; навпаки, блакитний і синій не тільки не змінюються, але навіть згущуються на віддалі від спостерігача. Досягти ефекту просторової глибини можна шляхом розміщення на дальньому плані дерев темнолистяних або сріблястих порід, а також квітників, засаджених синіми і блакитними квітами. Переважання холодних тонів дозволить створити спокійну, сприятливу для відпочинку атмосферу в саду або парку. Причому холодні тони ідеально підійдуть для оформлення альтанок, водойм і деяких інших складових пейзажних елементів. Нейтральне положення серед теплих і холодних тонів займає зелений, так званий колір фізичної рівноваги, який заспокоює, сприяє розслабленню і зняттю напруги.

Чистих насичених тонів в природі не зустрічається, проте добитися посилення або зменшення чистоти кольору можна. Наприклад, для посилення відчуття насиченості забарвлення рослини з блідо-червоними квітками можна скористатися культурами зеленого кольору, а жовті посадки розбавити фіолетовими.

Розміщення по сусідству з яскраво-синіми рослинами рослин червоного кольору дозволить зменшити насиченість кольору, цієї ж мети можна досягти шляхом близького розташування один до одного культур, що є сусідами в спектрі кольорів. Варто відзначити, що світлі тони створюють відчуття легкості, а темні здаються важкими. Так, насичений жовтий колір на темному фоні як би спрямовує вгору, легкістю відрізняється і блакитний колір.

Жовті та помаранчеві кольори як найбільш насичені не можуть бути домінуючими по площі в поліхромному квітнику. Але якщо композиція складається з окремих форм на тлі зеленого газону, ці форми можуть бути зайняті рослинами жовтих і помаранчевих тонів. Фіолетові і сині тони не можуть займати великі площі як малонасичені.

Варто відзначити, що колірні контрасти вважаються гармонійними. Настільки ж приємними для людського ока є і нюанси поєднання різних за яскравістю відтінків одного і того ж кольору (яскраво-червоний – рожевий – блідо-рожевий).

Підбір за кольором має сенс в тому випадку, якщо рослина утворює більш-менш значну пляму в композиції (близько 10% і більше площі посадки). Для групи дрібніших компонентів підбір можна робити по переважному в ній кольору або не враховувати його, особливо якщо колір білий. Перед підбором рослин за забарвленням квіток їх слід попередньо підібрати за термінами цвітіння і висоті, особливо якщо вони є компонентами складної композиції.

Художній вплив колірних ефектів ґрунтується або на однаковості фарб, або на поєднанні різних кольорів. Однаковість фарб особливо добре сприймається в композиціях, вирішених в порівняно правильних формах, особливо в формі орнаменту. Вільним природним композиціям цей тип естетичного впливу майже чужий.

Як відомо, приємне відчуття викликають поєднання кольорів, що знаходяться по колірному колу один навпроти одного, але в певних ситуаціях створювати ефектну комбінацію може й інше поєднання фарб. Слід застерегти від механічного застосування колірного кола. У природі і декоративних композиціях ми ніколи не бачимо ізольований колір або колірну групу, колірне враження складається в цілому від композиції з усіма супутніми явищами, фоном, відповідно до закону повітряної перспективи.

Крім основних кольорів, що включаються в колірний круг, в ансамблях ландшафтних композицій зустрічаються чорний, сірий, білий кольори.

Чорний і білий дуже важливі для посилення колірних контрастів, узгодженості при необхідності близьких між собою квітів і створення ритму в протяжних композиціях. При облямі колірних плям чорним вони справляють враження більш насичених, а забарвлення квіток, що знаходяться в темній вазі, здається більш інтенсивним.

Білий колір підходить до будь-якого насиченого кольору, але краще його застосовувати для створення ритму в квіткових композиціях. Наприклад, добре виглядають довгі рабатки з рослин з червоними квітками, що перериваються через певні проміжки більш вузькими смугами з рослин з білими квітками. При необхідності поєднання двох дисгармонійних кольорів виникає дисонанс, який можна пом'якшити, розділяючи їх вузькою смугою або плямами білого кольору. Сірий колір листя з різними його відтінками і близькі до нього нейтральні забарвлення підходять для створення фону для рослин з середньо і ярко фарбованими квітками.

Більш часто в композиціях зустрічається використання не одного якого-небудь кольору або його відтінків, а барвіста комбінація. Така комбінація не повинна носити випадковий характер, є кілька принципів, яких слід дотримуватися при цьому. Так, наприклад, блискучі, як би поліровані поверхні листя, квіток, стовбурів поєднуються більш красиво, ніж матові, шорсткі поверхні того ж забарвлення.

Велику роль відіграє загальний фон, на якому виступають квіткові композиції: газон, жива огорожа, фасади будівель та ін. Часто він визначає виразність колірної гармонії. Наприклад, жовтий колір на помаранчевому тлі буде більш блідим, трохи зеленуватим; помаранчевий на темному тлі – більш насиченим і мати яскраво виражений відтінок.

Прийоми створення фону можуть значно вплинути на загальну гармонію квіткового оформлення. Часто фоном є газон, який, як правило, має зелений колір. На тлі газону деякі кольори (білі, блакитні, світло-жовті, помаранчеві, яскраво-червоні) здаються яскравіше, інші (сині, фіолетові, темно-червоні) бліднуть і стають менш виразними. Але сказане справедливо в тому випадку, якщо газон має рівну поверхню, густий і низько підстрижений травостій.

Фон можна створити штучно, посипаючи ґрунт різними матеріалами: піском різних забарвлень, гранітною або мармуровою крихтою і т. ін. Фоном можуть слугувати не тільки поверхні, але і об'ємні елементи оточення, такі як листя дерев або чагарників, їх стовбури і гілки, будівлі, підпірні стінки та ін. З колірною характеристикою всіх цих компонентів слід рахуватися при створенні ландшафтних композицій.

У практиці сучасного ландшафтного дизайну використовують три основних правила колірної гармонії:

- будь-який колір на тлі контрастного сприймається більш насиченим, поєднання контрастних кольорів дає можливість підвищити загальну насиченість малюнків;
- при поєднанні деяких квітів зменшується відчуття їх насиченості, причому тим більше, чим ближче кольори розташовуються в колірному колі;
- контраст тим сильніше, чим більше розходження в світлоті і насиченості.

Взагалі колірна палітра саду налічує близько 130 відтінків. Загальний же колорит пейзажів міняється не три рази в році, а не менше дев'яти.

- 1 фаза – рання весна (березень-початок квітня), загальний колорит парку сірувато-чорний;
- 2 фаза – весна (квітень-початок травня), переважають пурпурні, жовто-зелені тони слабкої насиченості і світлини;

- 3 фаза – кінець весни (травень-початок червня), рослини забарвлюються в ніжні (середньої світлинності) зелені тони;
- 4 фаза – початок літа (червень-липень), переважають насичені зелені тони;
- 5 фаза – кінець і друга половина літа (липень-серпень), характеризуються темно-зеленим колоритом;
- 6 фаза – осінь (вересень-жовтень), переважають жовті, червоні тони різної насиченості;
- 7 фаза – пізня осінь (листопад-грудень), в цей час насадження мають сірувато-бурий (слабо насичений жовтий колорит);
- 8 фаза – початок зими (грудень-січень) – слабконасичені, синьо-фіолетові, сірі тони;
- 9 фаза – друга половина зими (лютий-березень) з темно-сірим колоритом.

У весняний, літній і осінній час фарбування деревних рослин складається з кольору листя, гілок, стовбура, квіток і плодів.

Для газонів, що радують око в період з квітня по вересень і слугують основним фоном для інших рослин, характерні різні відтінки зеленого. У зимовий, пізньоосінній і осінній час колірний тон визначається забарвленням гілок і стовбурів.

Запитання для самоперевірки:

1. Яким принципам підпорядкована організація ландшафту?
2. Як використовувати правило золотого перетину при створенні ландшафтних композицій?
3. Які види просторової композиції існують?
4. З яких компонентів складається перспектива?
5. Які принципи співвідношення елементів композиції по геометричній формі?
6. Які прийоми використовуються для збільшення глибини пейзажу?
7. Які прийоми використовуються для оптичного скорочення простору?
8. Назвіть основне правило ландшафтного проектування.
9. Які прийоми використовуються для створення ефекту врівноваженості об'єктів?
10. Що таке «композиційна домінанта»? Які найбільш ефектні прийоми оформлення домінанти?
11. Яким чином досягається гармонійний образ ландшафту?
12. Розкрийте роль світла і тіні як найважливіших виразних засобів ландшафтних композицій.
13. Які особливості зорового сприйняття об'ємних елементів?
14. Як змінюється загальний колорит пейзажу протягом року?
15. Які основні принципи колористичного поєднання рослин?